

El tribunal, un encanteri i un llamp

La societat medieval era violenta, molta gent portava ganivets o coltells, una eina quotidiana de gran versatilitat a la Lleida d'aquella època que es podria transformar ràpidament en una arma

GUILLEM ROCA

@GuillemRoca4

Lleida

La ciutat de Lleida, després de ser conquerida al sarraïns, es va bastir progressivament amb les eines necessàries perquè s'hi desenvolupés una vida ordenada. Calia atreure repobladors perquè invertissin els estalvis en les múltiples oportunitats que s'hi generaven: fàbriques de pells i draps, ramats, molins bladers i bataners... El territori i la mateixa ciutat havien d'irradiar seguretat i prosperitat. La carta de poblament (1150) va establir unes primeres normes de convivència a habitants i nousvinguts per tal que no se sobrepasessin certs límits. Eren unes línies vermelles, escadusserament esbossades, que limitaven l'ús de la violència no oficial, allò que se'n diu fer justícia pel seu compte.

La societat medieval era violenta. Molts portaven ganivets o "coltells", una eina quotidiana de gran versatilitat que es podia transformar ràpidament en una arma. El 1307, poc abans de Nadal, en Joan Satorre i en Carbonell es van dir el nom del porc i, tot seguit, van llençar-se l'un damunt de l'altre amb els coltells a les mans. De resultes de la baralla en Carbonell va acabar amb una punyalada al braç. Però els coltells no eren, ni de bon tros, les úniques armes que usaven els lleidatans dels segles XIV i XV. Eren força imaginatius i, més enllà de les típiques espases, llances i ballestes, també utilitzaven

verins i, fins i tot, encanteris. El 1351, una dona anomenada Barcelona va enganxar un pegat de cera amb propietats màgiques a la camisa d'en Pere Croat. Pretenia que deixés l'esposa i marxés amb l'amant, Marieta, que, per acabar-ho d'adobar, estava embarassada. Barcelona, mentre l'estiraven al turment de la roda, va xisclar que havia après a fer embruixos d'una sarraïna anomenada Ferma. Després de la tortura va ser sentenciada a córrer pels carrers i les places de Lleida —a la vista de tothom— i expulsada de la ciutat i el terme sota amenaça de mort si mai retornava.

Mostra d'aquesta societat violenta, en què sovint els ànims s'escalfaven més del compte, és la norma dictada per la Paeria l'any 1402: els veïns havien de tenir, guardats a l'entrada de casa seva, uns pals, amb ganxos de ferro en un extrem, per separar barallants des d'una distància segura. Sovint es produïen danys col·laterals. Els veïns que intervenien amb ànim pacificador també s'emportaven alguna garrotada.

El tribunal de coltellades

El tribunal encarregat de dirimir els crims entre lleidatans es va anar configurant progressivament. El 1300, Jaume II va estipular que les causes criminals les jutjava el veguer, autoritat reial, amb ajuda dels paers i, en el moment de dictar sentència, rebien l'assistència d'un consell constituït per almenys 10 prohoms lleidatans. Aquesta cúria es coneix popularment com el Tribunal de

El Tribunal de Coltellades era l'encarregat de dirimir els crims entre lleidatans

Coltellades, però el nom no l'he pogut localitzar en la documentació medieval consultada. Desconec en quin moment va rebre aquest nom tan nostrat, segurament avançada l'època moderna, llavors existia —com em constata la directora de l'Arxiu Municipal— la Prohomenia de Coltellades. La Cúria del veguer, alhora que va néixer per eliminar un tipus de violència, n'exercia una altra, una violència institucional que sovint s'acarnissava amb els més vulnerables. Aquesta violència s'exercia amb l'estada a la presó i amb les sentències, de caire exemplificant, dirigides també vers aquells que barrinaven cometre crims semblants. La presó s'anomenava Palau de Cervera —malgrat el nom no tenia res a veure amb les

cambres sumptuoses de les residències nobles— i era un lloc terrible. Jaume II va regular-ne el funcionament quan va saber que alguns presoners hi morien de gana.

Entre els seus hostes era habitual la figura de l'"eixorellat", el lladre a qui havien tallat les orelles per evidenciar la condició de delinqüent, quan el tornaven a enxampar era evident que reincidia i, per tant, el seu destí només podia ser un: la forca. El veguer i els paers es prenen molt seriosament la seva tasca d'investigar crims i esmerçaven esforços en cercar culpables, fins i tot quan no n'hi havia.

capítol 1

El 1392 el lloctinent del veguer i un paer es van encaminar al Palau de l'Horta per inspeccionar un cadàver que havia mort per “mala cavalcadura”. Dos anys abans, a la Cogullada van veure un home “amb el membre esclatat en sang”. El va matar un llamp.

Els Llibres de Crims de l'Arxiu Municipal de Lleida al descobert Explicació d'un cas cada mes

La Manyana ha tingut a bé confiar-me unes pàgines del diari per poder esplaïar-me amb una dèria que fa temps que em rosegava. Entre els papers que remeno als arxius n'hi ha molts que em generen interès, però, entre tots, hi ha una sèrie documental que m'atreu especialment. A l'Arxiu Municipal de Lleida s'hi guarden els Llibres de Crims, un seguit de processos judicials que van tenir lloc a Lleida i a alguns pobles dels voltants entre 1308 i 1701. En total 80 llibres farcits d'històries cruels, truculentes, divertides, curioses... totes interessants, en què els escrivans de la Paeria s'esplaiaven amb innumerables detalls que consideraven útils per a la investigació del crim en qüestió. La Lleida medieval i moderna surt a la llum a través de les pàgines d'aquests documents. Molts historiadors s'han interessat abans per aquesta documentació dedicant-hi centenars de pàgines, potser més. I, tot i així, el document és tant ric que, a dia d'avui, el tema encara no s'ha exhaurit.

A partir d'aquest agost em proposo explicar un procés judicial cada mes per endinsar-nos en les passions i necessitats que impulsaven els lleidatans a cometre crims. Òbviament, no són gaire diferents —per no dir gens— de les que ens motiven avui en dia. Com les persones que una nit de setembre de 1344, imbuïdes de maligne esperit, van robar les eines que els picapedrers de la Seu Vella havien guardat al campanar en acabar la jornada. Llavors encara no era el magnífic campanar que veiem avui en dia, construït durant la segona meitat del segle XIV i principis del XV, sinó un de provisional. Segur que als diaris d'aquests dies podem trobar paral·lelismes.

agutzils custodiaven el mort que havien trobat estirat boca amunt —de sobines—, prop d'una vinya, i al bell mig del camí que menava a la torre de Puig Plaent. El finat era —com diu el document— “un home gros i ventrut”, que anava ben vestit, de blau i blanc, i duïa un barret de lli. Les autoritats van ordenar examinar el cos. Un cop despulat i visurat, els agutzils no va trobar-hi cap marca, estava clar que l'home havia mort “per mala cavalcadura o altre accident”, a més no hi havia rastre de l'animal amb què viatjava.

Un dels tafaners presents el coneixia prou bé. Bernat Cortit i el seu fill van arribar al lloc dels fets tan bon punt va córrer la notícia per Lleida. Ell va explicar que el difunt era Pere Ponç, un adinerat teixidor i ciutadà de Barcelona que, després de tancar

uns negocis amb Bernat, va voler retornar a casa accidentant-se poc després de sortir de Lleida. El possible assassinat d'un home adinerat va fer que les autoritats sortissin fora muralles. En canvi, per investigar la mort del llaurador Pere de Maella, trobat més lluny, a La Cogullada, l'estiu de 1390, només es van traslladar l'escrivà de la Paeria, Pere Regol, i l'agutzil Francesc Mascaró.

Al mig del camí ral van trobar el cadàver de bocaterrosa, amb sang al nas i dues falç, una a la mà dreta i l'altra, tota doblegada i ennegrida, al bell mig del camí. Poc abans de l'assassinat l'home segava en un camp proper en companyia d'en Berenguer Amat.

No havia estat un robatori perquè a la bossa, tota socarrimada, encara hi tenia sis diners i sis pugeses de Lleida. En examinar el cos, ambdós funcionaris van veure aterrits que “el membre li havia esclatat en sang i tenia tot lo coll i el pits negres”. No gaire lluny hi havia el forat que la sageta del llamp havia deixat en impactar al terra.

Una caiguda funesta i un llamp

El 1392 el lloctinent del veguer, un paer i Mateu Claret, notari major de la Paeria, van encaminar-se vers la zona del Palau de l'Horta (a prop de l'actual cementiri) i a tocar de la séquia de Fontanet, on els havien avisat que hi havia un cadàver. En arribar van trobar-hi una gentada, alguns havien arribat a peu i altres a lloms de someres, senyal que el cos estava lluny de la ciutat. Els

